

การจัดการความรู้ของธนาคารความดีเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งโดย

ชุมชนมีส่วนร่วม กรณีศึกษา: ตำบลห้วยม อำเภอฟาน จังหวัดเชียงราย

The Knowledge Management for Bank of Good to Reinforce the Strengthened
by Community Participation : A Case Study, Tambon Hua-Ngom , Amphur Phan, Chiangrai

เบญจมาศ เมืองเกษม¹

บทคัดย่อ

การวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการความรู้ของธนาคารความดีตำบลห้วยมและศึกษาความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับการจัดการความรู้ของธนาคารความดีโดยชุมชนมีส่วนร่วมในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน โดยเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างคือ ผู้นำชุมชน กลุ่มผู้บริหาร กลุ่มผู้ปฏิบัติงาน และ กลุ่มบุคคลทั่วไป ในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพซึ่งข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การสนทนากลุ่ม และการสังเกตการณ์ มาทำการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า

ผลของรูปแบบการจัดการความรู้ของธนาคารความดีตำบลห้วยมเพื่อเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งโดยชุมชนมีส่วนร่วม พบว่าการดำเนินงานของธนาคารความดี มีลักษณะของการให้ และการแบ่งปันเป็นการสร้างพฤติกรรมที่พึงประสงค์ให้แก่คนในชุมชนให้รู้จักให้และแบ่งปันต่อผู้ที่ขาดแคลนและมีฐานะยากจน เพื่อบรรเทาความทุกข์ยากและลดความเหลื่อมล้ำในสังคม รวมทั้งผลความสำเร็จของการดำเนินงานธนาคารความดี มีความเข้มแข็งและความตั้งใจของคณะทำงานและภาคีเครือข่ายของธนาคารความดี รวมทั้งมีการให้ความช่วยเหลือแบบเครือข่ายยังมีให้เห็นค่อนข้างมาก ส่วนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนอยู่ในระดับค่อนข้างสูง ซึ่งโดยภาพรวมผลด้านรูปธรรมจากการดำเนินงานของธนาคารความดีที่พบคือ การมีส่วนร่วม ความรัก ความสามัคคี การพัฒนาคุณภาพชีวิต การประชาคมงดเหล้า การเอื้ออาทรต่อกันเพิ่มขึ้น และสุขภาพอนามัยของคนในชุมชน

สำหรับข้อเสนอแนะพบว่ามีปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ปัจจัยด้านตัวบุคคลที่เป็นทุนมนุษย์ของชุมชน ปัจจัยบริบทแวดล้อมที่เป็นทุนทางสังคมของชุมชน รวมทั้งปัจจัยด้านความเชื่อและการบริหารจัดการที่ดี เพราะฉะนั้นการนำธนาคารความดีไปปรับใช้ในชุมชนอื่นนั้น ต้องคำนึงว่าแต่ละชุมชนมีบริบททางสังคมที่แตกต่างกัน ดังนั้นควรมีการระดมความคิดเห็นจากคนในชุมชน เป็นการกระตุ้นการมีส่วนร่วมจากคนในชุมชนและสร้างความเป็นเจ้าของร่วมกัน อย่างแท้จริง

คำสำคัญ: การจัดการความรู้ของธนาคารความดี การเสริมสร้างความเข้มแข็งโดยชุมชนมีส่วนร่วม

Abstract

The study of the knowledge management for Bank of Good to reinforce the strengthened by community participation, case study, Tambon Hua-Ngom, Amphur Phan, Chiangrai. The objectives of this research were to study knowledge management for the Bank of Good to reinforce the strengthened by community participation and study public opinion about knowledge management for the Bank of Good to reinforce the strengthen community by the researchers, the leader of community, executive group, working group and people. The qualitative analysis process-namely content

¹อาจารย์ประจำสำนักวิชาสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

analysis-was used to analyze the data which were derived from in-depth interview method, focus group discussion and observation method while the quantitative analysis.

The findings of this study showed that Knowledge management for the Bank of Good, Tambon Hua-Ngom, the community participation to reinforce the operation of Bank of Good. There were giving and sharing to promote positive behavior in the community. Giving and sharing to the shortages and poor to relief the adversity and inequality in society, including the success of the operation in strengthen and determination of working group and Bank of Good associate network to help each others as relatives. The community participation represented in high level. Overall, the tangible results of operations for the Bank of Good were participation, love, unity, improving quality of life, alcohol abstention, increasing generosity, and health.

It suggests that to several factors. There were human capital of community, the context of the social capital of the community and faith and good management. Therefore, Bank of Good should adapt to those in other communities need to concern a different social context. So there should be a brainstorming in community to encourage the participation of people in the community and creates a jointly owned truly.

Keyword : The Knowledge Management for Bank of Good , Reinforce the Strengthened by Community Participation

บทนำ

การพัฒนากระแสหลักตามระบบทุนนิยม มักจะมุ่งเน้นการเจริญเติบโตเศรษฐกิจเป็นสำคัญ ซึ่งให้ความสำคัญต่อมิติความเป็นธรรมทางสังคมน้อยมาก นอกจากนี้ยุทธศาสตร์การพัฒนาอาจจะให้ความสำคัญกับภาคอุตสาหกรรม ซึ่งเป็นผลทำให้สภาพสังคมเปลี่ยนแปลงไป ตามวิถีทางของความทันสมัย ให้ทุกคนมีชีวิตตามที่ต้องการไปสู่ความเป็นคนทันสมัย (modern man) จากวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจที่ประเทศไทยกำลังเผชิญนี้ส่งผลกระทบร้ายแรงไปสู่ประชาชนเกือบทุกระดับของสังคมไทย (กรมการพัฒนาชุมชน, 2549) โดยการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของเมือง ได้กลายเป็นปัจจัยดึงดูดคนในชนบทให้อพยพย้ายถิ่นเข้าสู่เมืองเพื่อขายแรงงานส่งผลให้ชุมชนขาดศักยภาพในการรวมกันทำกิจกรรมกลุ่มและทำให้เกิดการล่มสลายทางโครงสร้างวัฒนธรรมของชุมชน รวมทั้งปัญหาสังคมเริ่มทวีความรุนแรงและมีจำนวนมากขึ้นอย่างเห็นได้ชัด โดยเฉพาะปัญหาอาชญากรรม ปัญหาศีลธรรมตกต่ำ หรือปัญหาสังคมอื่นๆ ที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนส่วนใหญ่ในประเทศ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2549) ซึ่งสังคมไทยกำลังเผชิญกับวิกฤตทางศีลธรรม ซึ่งโดยเนื้อแท้แล้วยังเป็นรากเหง้าของวิกฤตต่างๆ อีกมากมายในปัจจุบัน อาทิ วิกฤตด้านสิ่งแวดล้อม วิกฤตทางการเมือง และวิกฤตทางเศรษฐกิจ รวมไปถึงช่องว่างที่กว้างขึ้นระหว่างคนรวยกับคนจน และความขัดแย้งที่รุนแรงขึ้นภายในชาติ นอกนั้นวิกฤตศีลธรรมดังที่กล่าวมายังเป็นภาพสะท้อนถึงความล้มเหลวของสถาบันต่างๆ ซึ่งมีหน้าที่ในการเสริมสร้างศีลธรรมในสังคมไทย อาทิ ครอบครัว ชุมชน โรงเรียนและสถาบันศาสนา (พระไพศาล วิสาโล, 2551)

ถึงแม้ว่าในปัจจุบันชุมชนเริ่มมีความอ่อนแอลง แต่ก็ยังคงมีศักยภาพที่จะสามารถนำพาให้ชุมชนฟื้นวิกฤตตามกระแสการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงที่เชื่อว่าให้สังคมไทย ซึ่งประเด็นสำคัญที่ทำให้ชุมชนฝ่าวิกฤตต่างๆ ไปได้ ก็คือ พลังชุมชน โดยต้องเริ่มที่การเรียนรู้ และการเรียนรู้ที่สำคัญคือการเรียนรู้ตัวเอง ชาวบ้านต้องหันกลับทบทวนรากฐานของตัวเองและชุมชน ค้นหาเหตุแห่งทุกข์และปัญหาที่เกิดขึ้น ค้นหาภูมิปัญญาเดิมที่มีอยู่ในตัวเองและคนอื่นๆ ในชุมชนเดียวกัน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2548) ซึ่งพลังชุมชน คนถือเป็นหัวใจสำคัญในการขับเคลื่อนในชุมชน โดยเน้นย้ำให้คนมีจิตสาธารณะ มีศีลธรรม มีจริยธรรม อันเป็นรากฐานของการดำเนินชีวิตและกิจกรรมต่างๆ ซึ่งมี

หลายชุมชนที่เมื่อมีการหันหน้ามาร่วมมือกัน ปรากฏว่าสามารถลดปัญหาภายในชุมชนลงไปได้มาก นอกจากนั้นสภาพความเป็นอยู่ในชุมชนก็ดีขึ้น มีการพัฒนาชุมชนร่วมกัน ซึ่งการที่ชุมชนร่วมมือกันได้นั้นเกิดจากการมีส่วนร่วมในกระบวนการกลุ่ม การได้ทำงานร่วมกันและเห็นผลสำเร็จได้ไม่อาจทำได้ด้วยตัวคนเดียว แต่เป็นการทำให้ชาวบ้านเห็นคุณค่าของการร่วมมือกัน เกิดความไว้วางใจ การมีจิตสาธารณะที่อยู่บนฐานของจริยธรรม ศีลธรรม

โดยการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ถือเป็นยุทธศาสตร์ที่มีความสำคัญ มุ่งเน้นแนวทางการพัฒนาที่ยึดถือ “คน” เป็นศูนย์กลางการพัฒนาและเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในทุกระดับ โดยการส่งเสริมกระบวนการชุมชน เพื่อก่อให้เกิดพลังของคนในชุมชน เกิดการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบในการพัฒนา แก้ไขปัญหา ส่งเสริมให้เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้ให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง และมีความพอเพียงในการดำรงชีวิต ซึ่งที่ผ่านมา เมื่อพิจารณาผลการวัดความเข้มแข็งหมู่บ้านทั่วประเทศ พบว่าคะแนนความเข้มแข็งของชุมชนของประเทศโดยรวมจะอยู่ที่ 0.66 (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2553) กิจกรรมและความมั่นคงทางเศรษฐกิจของประเทศไทย ยังคงกระจุกตัวในภาคมหานครและปริมณฑล เกิดปัญหาพฤติกรรมของคนในสังคมซึ่งขาดคุณธรรม ศีลธรรม มีการเอารัดเอาเปรียบ ทำให้ค่านิยมอันดีงามของไทยเริ่มจางหายไปพร้อมกับการล่มสลายของสถาบันครอบครัว ชุมชน และวัฒนธรรมท้องถิ่น

จากท่ามกลางสถานการณ์ที่เกิดขึ้นดังกล่าวจึงได้มีชุมชนในจังหวัดเชียงราย ที่เห็นความสำคัญของการส่งเสริมให้คนมีศีลธรรม ทำความดี และสร้างความภาคภูมิใจให้กับผู้ที่กระทำความดีกับการที่ได้เห็นความดีของตนเอง เช่นเดียวกับคนที่คนที่ทำมาหาหากินอย่างสุจริตเพื่อให้ได้มาซึ่งเงินเพื่อใช้เป็นปัจจัยในการดำรงชีวิต เมื่อทำงานได้เงินมาก็เกิดความภาคภูมิใจในเงินที่ได้มาจากน้ำพักน้ำแรงของตน และเมื่อมีเงินเหลือก็นำไปฝากธนาคารเกิดความอบอุ่นใจ โดยเล็งเห็นว่าความดีที่มีอยู่ในตัวของทุกคนในลักษณะนามธรรมมาแปรเปลี่ยนเป็นรูปธรรม สามารถสัมผัสได้ และได้เกิดแนวความคิดนำรูปแบบของ “ธนาคาร” มาเป็นต้นแบบในการดำเนินงานของ “ธนาคารความดี” ขึ้น โดยให้ผู้ที่ทำความดีสามารถนำความดีของตนเองมาฝากธนาคาร และสามารถสะสมความดีได้ ซึ่งชุมชนที่กล่าวมาคือ ตำบลห้วยม้อ อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย ได้มีการจัดตั้งธนาคารความดีขึ้น โดยธนาคารความดีได้นำหลักของศีลห้าและ ธรรมห้าขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้ามากำหนดเป็นผังบัญชีธนาคารความดี โดยมุ่งที่จะให้ศีลห้าคอยควบคุมทางกาย วาจา และหลักของธรรมห้ามาน้อมนำจิตใจในการทำดีของทุกคน แล้วเปลี่ยนความดีที่เป็นคุณค่าให้เป็นมูลค่าที่สามารถจับต้องได้และในการพัฒนาชุมชนก็เป็นกระบวนการที่ขับเคลื่อนความดีให้เดินไปพร้อมกับโครงการหรือกิจกรรมที่ ถูกบูรณาการแบบมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนภายในตำบล ซึ่งโครงการกิจกรรมเหล่านั้นล้วนมีวัตถุประสงค์หลักที่มุ่งพัฒนาคน

จากการดำเนินงานของธนาคารความดีสามารถเป็นช่องทางหนึ่งในการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมให้กับคนในสังคมได้ตระหนักถึงคุณงามความดีที่ทรงคุณค่าในตัวของตนเอง รวมทั้งเป็นช่องทางที่สามารถช่วยให้ปัญหาสังคมต่างๆ ที่สังคมไทยเผชิญอยู่ในขณะนี้บรรเทาเบาบางลงไปได้ ซึ่งแน่นอนว่าองค์ความรู้ที่ได้มีการสังสมประสบการณ์ต่างๆ มากมายของธนาคารความดีอาศัยองค์ความรู้อันเป็นพลังสำคัญ ด้วยการนำคนในองค์กร ร่วมเรียนรู้ และแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันด้วยวิธีการต่างๆ ทั้งความรู้ที่อยู่ในตัวบุคคล (tacit knowledge) และความรู้ที่ปรากฏชัดแจ้ง (explicit knowledge) โดยผ่านกระบวนการหนึ่งที่เรียกว่ากระบวนการจัดการความรู้ (knowledge management) ซึ่งในปัจจุบันถือว่าเป็นเรื่องที่ต้ององค์กรทุกองค์กรทั้งภาครัฐและภาคเอกชนต่างๆ ให้ความสำคัญ ซึ่งธนาคารความดีตำบลห้วยม้อ ยังไม่มีรูปแบบการจัดการความรู้ที่แน่นอนตายตัว เป็นเพียงการปรับประยุกต์ใช้ลักษณะการจัดการความรู้ที่สัมพันธ์กับกิจกรรมและสมาชิกภายในชุมชน 6 ประการ คือ 1) มีพระสงฆ์ซึ่งชาวบ้านศรัทธาเลื่อมใสเป็นผู้นำ 2) เรียนรู้ดูตัวอย่างจากชุมชนอื่น 3) ใช้หลักธรรมในการบริหารกลุ่มและสมาชิก 4) การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมและลงมือปฏิบัติจริง 5) มีการจัดกิจกรรมที่หลากหลาย 6) สร้างเครือข่ายเพื่อช่วยเหลือกันระหว่างกลุ่ม (ชลพรพร ดวงนภา, 2552)

ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาการจัดการความรู้ของธนาคารความดีเพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ในจังหวัดเชียงราย เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการความรู้ของธนาคารความดี ที่ถือเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ มีการเรียนรู้ที่ต่อเนื่องและ

สร้างความความเข้มแข็งของชุมชนได้อย่างไร ซึ่งการค้นหาคำรู้ความจริงในการวิจัยครั้งนี้จะนำไปสู่กลไกการเรียนรู้ที่ส่งผลต่อการพัฒนาชุมชนและการจัดการความรู้ของชุมชนให้มีประสิทธิภาพต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการความรู้ของธนาคารความดีตำบลห้วยม อำเภอฟาน จังหวัดเชียงราย
2. เพื่อศึกษาความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับการจัดการความรู้ของธนาคารความดีเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งโดยชุมชนมีส่วนร่วม ตำบลห้วยม อำเภอฟาน จังหวัดเชียงราย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลด้วยการสังเกตการณ์ การสนทนากลุ่มและการสัมภาษณ์เชิงลึกจากกลุ่มตัวอย่างที่เลือกแบบเจาะจง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างสำหรับการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ คือ คณะกรรมการธนาคารความดี สมาชิกธนาคารความดี ผู้นำชุมชน และตัวแทนประชาชน โดยจำแนกกลุ่มตัวอย่างตามเครื่องมือในการวิจัย คือ ในการสนทนากลุ่มของการศึกษาผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) จำนวน 10 คน ประกอบด้วย ผู้นำชุมชน สมาชิกธนาคารความดี และคณะกรรมการบริหารงานธนาคารความดี สำหรับการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้วิจัยกำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก ซึ่งพิจารณาตามเกณฑ์เลือกผู้ให้สัมภาษณ์ของ Rubin (1995 อ้างถึงใน หาย โพธิ์ตา, 2552:278) ได้แก่ เป็นผู้มีความรู้ประสบการณ์ในเรื่องที่มุ่งศึกษา สนใจจะสนทนากับผู้วิจัย และ มีความคิดเห็นที่แตกต่างกัน โดยผู้วิจัยได้เลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (purposive sampling) จำนวน 24 คน ประกอบด้วย คณะกรรมการบริหารงานธนาคารความดี สมาชิกธนาคารความดี และ ประชาชนที่ไม่ได้เป็นสมาชิกของธนาคารความดีตำบลห้วยม

เครื่องมือการวิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อเท็จจริงและนำไปสู่คำตอบของการศึกษาค้นคว้า อาศัยเทคนิคในการเก็บข้อมูล จำนวน 3 วิธีการ ดังนี้

1) การสังเกตการณ์ (Observation Method) เป็นเทคนิคการเก็บข้อมูลที่ผู้วิจัยทำหน้าที่เฝ้าดูพฤติกรรมของคนหรือกลุ่มคนที่ทำการวิจัย โดยใช้ทั้งในตอนเริ่มต้นของการวิจัย เพื่อกำหนดปัญหาและวางแผนการทำงานให้รัดกุมสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง โดยใช้การสังเกตการณ์ทั้ง 2 ประเภท คือ การสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม และการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมในระหว่างการสนทนากลุ่มและการสัมภาษณ์เชิงลึก

2) การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เป็นการรวบรวมข้อมูลจากการสนทนากับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลในประเด็นปัญหาที่เฉพาะเจาะจง โดยมีผู้วิจัยเป็นผู้เน้นการสนทนา (Moderator) เป็นผู้จุดประเด็นการสนทนา เพื่อชักจูงให้กลุ่มผู้ให้ข้อมูลเกิดแนวคิด และแสดงความคิดเห็นต่อประเด็น โดยมีผู้เข้าร่วมสนทนาในแต่ละกลุ่มประมาณ 6 - 10 คน ซึ่งในการสนทนากลุ่มของการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ จะใช้กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) คือ ผู้นำชุมชน สมาชิกธนาคารความดี และ คณะกรรมการบริหารงานธนาคารความดี

3) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview Method) ผู้วิจัยได้ใช้คำถามในการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง โดยใช้การสัมภาษณ์หลังจากที่ผู้วิจัยได้เข้าไปสร้างความสัมพันธ์และความคุ้นเคยกับคณะกรรมการบริหารงานธนาคารความดี และสมาชิกธนาคารความดีจนสังเกตเห็นว่าได้รับความไว้วางใจแล้ว สำหรับบรรยากาศในการสัมภาษณ์ก็ปล่อยให้ตาม

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง โดยมีผู้ช่วยวิจัย 3 คน โดยการเข้าร่วมกิจกรรมของธนาคารความดี และกิจกรรมของชุมชนอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อเท็จจริงและนำไปสู่คำตอบของการวิจัยในครั้งนี้ อาศัยเทคนิคในการเก็บข้อมูล จำนวน 3 วิธีการ คือ การสังเกตการณ์ สัมภาษณ์แบบเจาะลึกและการสนทนากลุ่ม

การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพโดยในการวิเคราะห์ข้อมูลได้ใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) เป็นหลัก ซึ่ง ผู้วิจัยจะทำการวิเคราะห์และตรวจสอบข้อมูลอย่างต่อเนื่องตลอดระยะเวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยนำข้อมูลที่ได้อาวิเคราะห์ข้อมูลโดยการจำแนกและจัดประเภทของข้อมูลที่ได้อาแต่ละครั้ง จากนั้นรวบรวมเป็นหมวดหมู่ตามประเด็นคือ รูปแบบการจัดการความรู้ของธนาคารความดี และผลการจัดการความรู้ของธนาคารความดีเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งโดยชุมชนมีส่วนร่วม เมื่อทำการวิเคราะห์แล้วถ้าเห็นว่าผลที่ได้ยังไม่ครบถ้วนตามวัตถุประสงค์ก็จะเก็บข้อมูลเพิ่มเติมและนำมาวิเคราะห์ซ้ำอีกครั้ง เพื่อให้ได้ข้อมูลที่แท้จริง หลังจากนั้นจึงประมวลข้อมูลทุกประเภทเข้าด้วยกัน เพื่อใช้ประกอบในการหาความหมายและตีความเพื่ออธิบายปรากฏการณ์ที่ศึกษา

สรุปผลการวิจัย

1. รูปแบบการจัดการความรู้ของธนาคารความดีตำบลห้วยมุ่น ผู้วิจัยได้สรุปตามทฤษฎีการจัดการความรู้ ของ Marquardt, Wiig และ Nonaka and Takeuchi โดยมีผลการวิจัยดังนี้

การสร้างความรู้ (knowledge creation) พบว่า เป็นกระบวนการเรียนรู้และยกระดับความรู้ที่เกิดขึ้น ซึ่งถือว่าเป็นความรู้ที่สำคัญ เพราะเป็นความรู้จริงที่ได้มาจากการปฏิบัติงานของธนาคารความดี จะมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันทุกวันทั้ง 20 ของเดือน ซึ่งทุกสมาชิกเข้ามามีส่วนร่วมและนำความรู้ที่ได้จากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ สอดคล้องกับขั้นตอนของรูปแบบการจัดการความรู้ที่ได้จากงานวิจัยเรื่องนี้ คือ การสร้างความรู้ ด้วยการสร้างความรู้จากคนหนึ่งไปสู่อีกคนหนึ่ง โดยการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกันระหว่างบุคคล (socialization) การสร้างความรู้โดยการถ่ายทอดจากตัวบุคคลไปสู่ความรู้ชัดแจ้ง โดยการเผยแพร่ออกมาเป็นลายลักษณ์อักษร (externalization) การสร้างความรู้โดยการรวบรวมความรู้ที่ชัดแจ้งมาสร้างเป็นความรู้ที่ชัดแจ้งใหม่ๆ หรือต่อยอดความรู้เดิม (combination) การสร้างความรู้โดยการนำความรู้ที่ชัดแจ้งหรือความรู้จากการปฏิบัติมาสร้างเป็นความรู้ฝังลึกในตัวผู้ปฏิบัติ (internalization) ทั้ง 4 วิธีของการสร้างความรู้ ผู้วิจัยสรุปย่อๆ ได้ว่า พูดคุย เขียนออก ต่อยอดและปฏิบัติจนฝังใจ

การจัดเก็บความรู้ (knowledge storage) พบว่า เป็นการรวบรวม/จัดเก็บ หลังจากที่ได้เรียนรู้ ได้ยกระดับความรู้ขึ้นมาแล้ว จะต้องมีการรวบรวมจัดเก็บความรู้ไว้ให้เป็นระบบ เป็นหมวดหมู่ ทั้งนี้เพื่อให้สืบค้นได้ง่าย ธนาคารความดีมีการรวบรวม/จัดเก็บความรู้ไว้ในส่วนที่เป็นความรู้ฝังลึกเสียส่วนใหญ่ ด้วยการบอกเล่า สันทนาพูดคุยเกี่ยวกับประสบการณ์ที่ธนาคารความดีดำเนินการแล้วประสบผลสำเร็จและล้มเหลว ที่มีการดำเนินการจัดทำในรูปเอกสาร และระบบคอมพิวเตอร์

การวิเคราะห์และสกัดความรู้ (knowledge analysis and data mining) พบว่า ใช้กระบวนการในการพูดคุยปรึกษาหารือกันเพื่อหาข้อสรุปในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ หรือเมื่อสมาชิกได้เข้ารับการอบรมจากสถานที่ต่างๆ และได้เข้าร่วมประชุมของทุกเดือน จะนำเอาข้อมูลความรู้ที่ได้มาถกแถลง แยกแยะ ตรวจสอบเพื่อให้ได้ข้อมูลความรู้ที่ถูกต้องและสามารถนำไปปรับใช้กับการดำเนินกิจกรรมได้ ทุกกิจกรรมล้วนเกิดจากการวิเคราะห์อย่างมีขั้นตอน ตั้งแต่การเกิดขึ้นของปัญหาจนถึงกระบวนการและแนวทางในการแก้ไขจนกลายเป็นวิธีการดำเนินการที่ได้ผลในปัจจุบัน มีเหตุผลมาจากการได้

ใช้กระบวนการวิเคราะห์และสกัดความรู้เข้ามาช่วยในการดำเนินการ จึงเป็นการใช้เทคนิควิเคราะห์ข้อมูลความรู้ การปรับโครงสร้างความรู้ และการสกัดความรู้เพื่อให้อยู่ในสภาพและรูปแบบที่สามารถนำออกมาใช้ความต้องการของสมาชิก รวมทั้งมีการนำเอาสารสนเทศ ข้อมูลความรู้ต่างๆ ไปกลั่นกรอง แยกแยะ ตรวจสอบเพื่อให้ได้ข้อมูลความรู้ที่ถูกต้องเหมาะสมในการนำไปใช้ประโยชน์ โดยการขอคำแนะนำ สนทนา แลกเปลี่ยนข้อมูลความรู้ซึ่งกันและกันภายในกลุ่มสมาชิก

การถ่ายโอนและเผยแพร่ความรู้ (knowledge transfer and dissemination) พบว่า เริ่มตั้งแต่การมีใจแบ่งปันที่เกิดจากความรู้ที่อยู่ในของพระครูสถิติน กัลยาณธรรม ที่มีความเป็นห่วงเป็นใย มีจิตใจเมตตาต่อประชาชนที่กำลังได้รับความทุกข์ยากหรือประสบปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ จึงคิดสร้างบรรยากาศแห่งกัลยาณมิตรให้คนมีจิตใจที่พร้อมช่วยเหลือเกื้อกูลแบ่งปัน (share) ซึ่งสิ่งเหล่านี้ถือว่าเป็นรากเหง้าของวัฒนธรรมไทยที่มีมาในอดีต เมื่อทุกคนมีใจพร้อมจะให้ พร้อมแบ่งปันสิ่งที่ได้เรียนรู้มาที่ถือว่าเป็นความสำเร็จ เป็น “best practice” หรือว่าเป็นการถอดบทเรียน (lesson learned) ที่ได้จากทุกคนก็จะเกิดการเรียนและแลกเปลี่ยนร่วมกัน โดยองค์ความหลักในการเรียนรู้ร่วมกัน คือ วิธีการในการเทศน์หรือการเผยแพร่ธรรมะ โดยได้วิธีคิดว่า การเผยแพร่ธรรมะ กุศโลบายแลกเปลี่ยนเป็นสิ่งของ โดยภาพรวมทั้งหมดมีความพร้อมและเต็มใจที่จะถ่ายโอนและเผยแพร่ความรู้ให้กับสมาชิก กลุ่มเครือข่าย บุคคลภายนอกทั้งในจังหวัดเชียงรายและต่างจังหวัด

การประยุกต์และการปรับความถูกต้องของความรู้ (knowledge application and validation) พบว่า เป็นการนำความรู้ไปปรับประยุกต์ใช้ เป็นผลที่ได้จากการสร้างความรู้/ยกระดับความรู้ การได้รับการถ่ายโอนและเผยแพร่ความรู้ จะมีผลเช่นไร มีประสบการณ์หรือได้เรียนรู้อะไรก็นำมาแบ่งปัน หมุนเวียนกันเช่นนี้ต่อไปอย่างไม่จบสิ้น รวมทั้งมีการประเมินผลความรู้ดังกล่าวไปในตัวเพื่อให้มีความถูกต้องเหมาะสมมากที่สุด จะเห็นได้ว่า ในปัจจุบันธนาคารความดี จะมีสมาชิกที่มาจากหลากหลายอายุ อาชีพ และทุกคนต่างพร้อมที่จะให้ ด้วยการมองว่าการกระทำดังกล่าว เป็นการทำบุญที่เป็นรูปธรรมสามารถจับต้องมองเห็นได้อย่างชัดเจนสมกับคำพูดที่ว่า “ทำความดีสร้างค่าความเป็นคน ยามขัดสนเราให้แลกเปลี่ยนสิ่งของ” ตามที่ธนาคารความดียึดถือและปฏิบัติกันมา ส่วนผู้ที่รับการถ่ายทอดความรู้ไปแล้วจะได้รับประโยชน์มากน้อยก็ขึ้นอยู่กับการประยุกต์ใช้และการปรับความถูกต้องของความรู้ที่ได้ไปให้เหมาะสมกับภาระ หน้าที่ หรืองานของตน

2. ความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการความรู้ของธนาคารความดีตำบลเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งโดยชุมชนมีส่วนร่วม

2.1 ผลการจัดการความรู้ของธนาคารความดีตำบลห้วยม้งเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งโดยชุมชนมีส่วนร่วม พบว่า ผลของบริบทชุมชนต่อธนาคารความดี ในการดำเนินงานของธนาคารความดี มีลักษณะของการให้และการแบ่งปัน เป็นการสร้างพฤติกรรมที่พึงประสงค์ให้แก่คนในชุมชนให้รู้จักให้และแบ่งปันต่อผู้ที่ขาดแคลนและมีฐานะยากจน เพื่อบรรเทาความทุกข์ยากและลดความเหลื่อมล้ำในสังคม ซึ่งผลความสำเร็จของการดำเนินงานธนาคารความดี มีความเข้มแข็งและความตั้งใจของคณะทำงานและภาคีเครือข่ายของธนาคารความดี รวมทั้งมีการให้ความช่วยเหลือแบบเครือข่ายยังมีให้เห็นค่อนข้างมาก ในส่วนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนอยู่ระดับค่อนข้างสูง มีการบริหารจัดการที่ดีและเป็นระบบ ทั้งในรูปแบบเอกสาร การประชาสัมพันธ์ และมีการบูรณาการโครงการต่างๆ ที่เข้มแข็ง ด้วยการให้ธนาคารความดีเป็นเหมือนร่มใหญ่และมีโครงการกิจกรรมต่างๆ เป็นก้านร่ม นอกจากนั้นผู้นำถือเป็นแบบอย่างที่ดีโดยเฉพาะด้านความโปร่งใส ความรับผิดชอบ ไม่มีผลประโยชน์ทับซ้อน ยอมรับฟังความคิดเห็นของทุกภาคส่วน และการสร้างเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็น โดยผลของธนาคารความดีต่อการพัฒนาชุมชน จากการดำเนินงานของธนาคารความดีตำบลห้วยม้งนั้น ก่อให้เกิดกระบวนการพัฒนาชุมชน โดยการดำเนินงานของธนาคารความดีตำบลห้วยม้งมีการบูรณาการเข้ากับโครงการพัฒนาต่างๆ ของตำบล ซึ่งส่งผลต่อการพัฒนาคน คือ ช่วยปลูกฝังด้านคุณธรรมและจริยธรรมให้กับสมาชิกของธนาคารความดี ทำให้สมาชิกมีคุณภาพ คุณธรรมและความสุขตามเป้าหมายของการพัฒนาคน นอกจากนั้นก็ยังส่งผลต่อการพัฒนาชุมชน ก่อให้เกิดการพัฒนาในด้านคุณภาพชีวิต สร้างสังคมแห่งสุขภาวะ และสร้างกระบวนการพัฒนาชุมชน ช่วยสร้างจิตสำนึกและจิตวิญญาณของชุมชน เกิดเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ เครือข่ายชุมชน และลักษณะของชุมชนสงบสุขตามเป้าหมายของการ

พัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง เป็นวาทกรรมการพัฒนาท้องถิ่นที่เรียกว่า “คุณธรรมนำการพัฒนา” ซึ่งหมายถึง การใช้คุณธรรมเป็นกลไกในการพัฒนาคนและพัฒนาชุมชน

จากการจัดการความรู้ของธนาคารความดีตำบล เมื่อพิจารณาเห็นเป็นรูปธรรมที่ชัดเจนเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งโดยชุมชนมีส่วนร่วม นั้นพบว่าในด้านการมีส่วนร่วมของสมาชิกได้ให้ความสำคัญกับการเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนมากขึ้นรวมทั้งเป็นการกระตุ้นให้คนที่ไม่ให้ความร่วมมือกับชุมชนได้เห็นตัวอย่างของคนที่ทำหน้าที่เพื่อชุมชน ต้องการเข้าร่วมกิจกรรมด้วยเพิ่มขึ้น ก่อให้เกิดความสามัคคี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การช่วยเหลือกัน มีการเสียสละเวลาเพื่อมาทำงานชุมชนมากขึ้น สำหรับด้านความรัก ความสามัคคี ธนาคารความดีทำให้คนในชุมชนรักกัน สามัคคีกัน ทำให้ทุกคนอยู่ด้วยกันอย่างมีความสุขและเคารพเชื่อถือกันภายในอันธพาลของความดี ทุกคนต้องการเข้าร่วมกิจกรรมตำบล อำเภอ จังหวัดพร้อมเสียสละในทุกๆ เรื่อง โดยเฉพาะเรื่องยาเสพติดและการคอร์รัปชัน กิจกรรมที่ผ่านกระบวนการคิดวิเคราะห์ของคณะกรรมการ ทำให้สมาชิกธนาคารความดีหลายคน สามารถตัดขาดจากการดื่มสุราได้ จากการประชามงคลเหล่า โครงการงานศพปลอดเหล้า และการดำเนินโครงการออมหนึ่งวันหนึ่งบาทและร้อยคนร้อยดวงใจ ทำให้คนเห็นคุณค่าของการเก็บออม โดยนำเงินไปช่วยเหลือแก่ผู้มีความจำเป็นเร่งด่วน รวมไปถึงการส่งเสริมและรณรงค์การดูแลสุขภาพของคนในชุมชน เหมือนเป็นพันธะผูกมัดแก่สมาชิกให้ต้องดูแลตัวเอง ควบคุมระดับน้ำตาลในกระแสเลือดและระดับความดันโลหิตให้อยู่ในระดับปกติสม่ำเสมอ

2.2 ลักษณะเด่นของชุมชนที่ส่งผลต่อการจัดการความรู้ของธนาคารความดีเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งโดยชุมชนมีส่วนร่วม พบว่า การจัดระเบียบทางสังคม ชาวบ้านได้ร่วมกันออกกฎและกติกาขึ้น เพื่อเป็นการจัดระเบียบทางสังคมของชุมชน เป็นแบบแผน เป็นแนวทางให้สมาชิกทุกคนถือปฏิบัติ (ตามเกณฑ์/เงื่อนไขของเมนูหรือหมวดของกิจกรรมการทำความดี) ร่วมกัน ซึ่งการมีกติกาถือได้ว่าเป็นกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมให้กับชุมชน เพราะชาวบ้านได้ร่วมกันคิดร่วมกันวางแผน ออกกฎกติกาต่างๆ มาเพื่อถือปฏิบัติเป็นแนวทางเดียวกัน ทุกคนในหมู่บ้านมีการปฏิบัติตามกฎกติกาอย่างเคร่งครัดเพราะถือว่าให้สัตยาบันที่จะทำความดีไว้แล้ว ซึ่งปัจจุบันธนาคารความดีเป็นเหมือนร่มใหญ่ของโครงการและกิจกรรมการพัฒนาของตำบลทั้งหมด ถือว่าตรงกับแนวคิดในการพัฒนาแบบบูรณาการ (Integrated Development) คือ การพัฒนาชุมชนต้องดำเนินการไปพร้อมกันหลายด้าน จะไม่มุ่งเพียงด้านใดด้านหนึ่ง การดำเนินกิจกรรมต่างๆ ต้องสอดคล้องและเป็นแนวทางเดียวกัน การประสานโครงการต่างๆ เข้าด้วยกัน โดยส่งผลต่อการพัฒนาคน คือ ช่วยปลูกฝังด้านคุณธรรมและจริยธรรมให้กับสมาชิกธนาคารความดี ทำให้สมาชิกมีคุณภาพ คุณธรรมและความสุขตามเป้าหมายของการพัฒนาคน คือ ก่อให้เกิดการพัฒนาด้านคุณภาพชีวิต สร้างสังคมแห่งสุขภาวะ และสร้างกระบวนการพัฒนาชุมชน ช่วยสร้างจิตสำนึกและจิตวิญญาณของชุมชน เกิดเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ เครือข่ายชุมชน และลักษณะของชุมชนสงบสุข ซึ่งการเรียนรู้ที่มีความสำคัญของชุมชนคือ การเรียนรู้จากประสบการณ์การรวมกลุ่ม ทำให้คนในชุมชนได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ และความคิด อีกทั้งเมื่อเกิดปัญหาหรืออุปสรรคขึ้น ชาวบ้านจะได้เรียนรู้วิธีการแก้ไขปัญหาด้วยชุมชนเอง นอกจากนี้ธนาคารความดีตำบลหัวงยังเป็นแหล่งเรียนรู้จากชุมชนใกล้เคียงและชุมชนภายนอก องค์กร สถาบันต่างๆ ได้เข้ามาศึกษาดูงานอยู่เสมอ เนื่องจากการเห็นว่าธนาคารความดีตำบลหัวง เป็นชุมชนต้นแบบในเรื่องการทำความดี ชาวบ้านก็จะมีการแลกเปลี่ยนระหว่างชุมชน องค์กร สถาบัน รวมไปถึงการสร้างเครือข่ายให้คนในชุมชนมาสัมพันธ์กันในเรื่องเกี่ยวกับชุมชน ทำให้คนในชุมชนมีความกระตือรือร้น มีน้ำใจ และมีจิตสำนึกสาธารณะ มุ่งสู่การสร้างเครือข่ายภายในของตำบลเพื่อให้คนในชุมชนมีทัศนคติต่อการมีส่วนร่วม คือ มีการจัดกิจกรรมในการสร้างเครือข่ายสนับสนุนอยู่เสมอ ได้แก่ การประชุม เพื่อแสวงหาความร่วมมือและแนวทางในการดำเนินกิจกรรมให้ประสบผลสำเร็จเพื่อสร้างเครือข่ายโดยระบบความสัมพันธ์แบบเครือญาติ และการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันในชุมชน เป็นปัจจัยส่งเสริม ทำให้การสร้างเครือข่ายภายในชุมชนประสบความสำเร็จ

2.3 การปฏิบัติที่เป็นเลิศของธนาคารความดีในด้านความเข้มแข็งของชุมชน จากการรวบรวมและวิเคราะห์การจัดการความรู้ของธนาคารความดีร่วมกับการศึกษาชุมชน พบว่าชุมชนมีความเข้มแข็งที่สามารถยืดหยุ่นต่อการแสวงหาเปลี่ยนแปลงทางสังคม คือ การมีจิตสำนึกชุมชน (community conscientiousness) คนในชุมชนสำนึกว่าตนเองเป็นเจ้าของชุมชน มีความตั้งใจที่จะเข้าร่วมรับผิดชอบปัญหาต่างๆ กับบุคคลอื่นๆ อย่างเท่าเทียมกันและมีมิตรภาพ ยอมรับในศักยภาพของกันและกัน และยอมรับในความแตกต่างหลากหลายระหว่างคนในชุมชน มีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาของชุมชนร่วมกัน รวมไปถึงการมีจิตวิญญาณชุมชน (community spirituality) เป็นการที่คนในชุมชนมีความจงรักภักดี เสียสละทำงานเพื่อชุมชน ห่วงแทนชุมชน มีสิ่งยึดเหนี่ยวร่วมกัน เช่น วัด เครือญาติ โรงเรียน องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานราชการ และภาคีเครือข่ายของชุมชน หรือ ความสัมพันธ์ทางสังคมแบบต่างๆ ทำให้ชุมชนมีจิตใจเหมือนเป็นสิ่งมีชีวิตอย่างหนึ่ง ความมีจิตวิญญาณชุมชนทำให้เกิดความปิติความสุข ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญที่ทำให้เกิดความเข้มแข็งแก่ชุมชนในด้านอื่นๆ เพราะเป็นเสมือนการทำให้คนในชุมชนมีจิตใจแข็งแกร่งมีความพร้อมที่จะรวมพลังกันเพื่อพัฒนาชุมชนของตน และการเป็นชุมชนเรียนรู้ (community learning) คือ คนในชุมชนช่วยกันเรียนรู้หรือเรียนรู้เป็นกลุ่มมีความตื่นตัวอยู่ตลอดเวลา ซึ่งอยู่นอกชุมชนและความรู้เกี่ยวกับชุมชนที่เป็นผลมาจากการปฏิบัติ หรือประสบการณ์ที่ได้รับร่วมกัน หรือเป็นกระบวนการเรียนรู้และการตัดสินใจร่วมกัน ความรู้ที่เกิดขึ้นจึงเป็นการเรียนรู้ซึ่งกันและกันผ่านแลกเปลี่ยนข้อมูลความคิดร่วมกัน เพื่อนำไปสู่การตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการดำเนินงานพัฒนาชุมชนร่วมกัน เพราะผลจากการเรียนรู้จะนำไปสู่การคิดหาวิธีการที่จัดร่วมกันพัฒนาชุมชนของตน จนทำให้องค์กรชุมชนเข้มแข็ง (community organization) ที่คนในชุมชนรวมตัวกันเหนียวแน่นด้วยจิตสำนึกชุมชนและจิตวิญญาณชุมชน ผนึกกำลังกันเพื่อช่วยกันแก้ไขปัญหของชุมชน ซึ่งเป็นผลมาจากการเรียนรู้ร่วมกันไม่ใช่ต่างคนต่างทำ โดยมีการจัดการชุมชนที่ดี (community management) ในลักษณะที่คนในชุมชนมีความสามารถในการจัดการตนเองและชุมชนได้ วางแผน จัดกระบวนการ ดำเนินงานและประเมินผลการพัฒนาชุมชนของตนเอง สามารถสร้างเครือข่ายชุมชน (community network) โดยมีกระบวนการเชื่อมโยงคนในชุมชนและภายนอก ด้วยระบบการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพและการประชาสัมพันธ์ด้วยความสมานฉันท์ ทำให้เกิดการรวมจิตสำนึกและจิตวิญญาณของคนในชุมชนให้มีพลังเข้มแข็ง และที่สำคัญการมีภาวะผู้นำชุมชน (community leadership) ซึ่งผู้นำเป็นผู้ประสานความคิดของคนในชุมชนให้โอกาสได้แสดงความคิดเห็น ไม่ผูกขาดความเป็นหรือเป็นเจ้าของชุมชนเพียงผู้เดียว พร้อมทั้งจะเรียนรู้แลกเปลี่ยนข้อมูลและความคิดเห็นกับผู้อื่นผนึกตัวเองเข้ากับชุมชนได้อย่างแนบแน่นและร่วมทำประโยชน์เพื่อชุมชน จนกระทั่งเป็นชุมชนที่พึ่งตนเองได้ (community self-reliance) นั่นคือชุมชนมีความเข้มแข็งพอที่จะช่วยเหลือหรือพึ่งตนเองได้ ทั้งในทางเศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง สังคมและวัฒนธรรม ทั้งในยามปกติและประสบกับภาวะวิกฤตต่างๆ อันเป็นการพัฒนาแบบยั่งยืนที่พึงประสงค์ และเป็นชุมชนสงบสุข (peaceful community) อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากการพัฒนาคนให้มีคุณภาพ มีคุณธรรมและมีความสุข เมื่อคนมารวมกันเป็นชุมชนและสร้างชุมชนให้เข้มแข็งได้ ก็ทำให้คนและชุมชนมีความสุข

สรุปได้ว่า ความสำคัญของการมีจิตสำนึกชุมชนที่บ่งบอกถึงความเป็นเจ้าของ มีส่วนร่วมในการดำเนินการต่างๆ ในชุมชนเป็นลำดับแรก เพราะเมื่อมีความคิดว่าตนเป็นเจ้าของทรัพย์สินหรือมีส่วนร่วมในการรับผิดชอบในสิ่งใดๆ ก็ตามย่อมจะทำให้เกิดการห่วงหา รักษา พัฒนา จนนำไปสู่การมีจิตวิญญาณเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ มีองค์กรภายในชุมชนที่เข้มแข็ง มีการจัดการชุมชนที่ดี มีเครือข่ายชุมชน มีภาวะผู้นำชุมชนเกิดขึ้น เป็นชุมชนที่พึ่งตนเองได้ เป็นชุมชนสงบสุข และเป็นการพัฒนาชุมชนแบบยั่งยืน จึงกล่าวได้ว่า ลักษณะของชุมชนเข้มแข็งเป็นลักษณะที่เกิดได้จากความร่วมมือ ร่วมใจ สามัคคี โปร่งคองของคนในชุมชนเป็นหลัก โดยมีทุนความรู้ของตนเองเป็นพื้นฐาน และมีการจัดการความรู้ การแสวงหาความรู้ใหม่ ที่เอื้อให้ชุมชนนั้นเกิดความเข้มแข็งและสามารถพัฒนาชุมชนของตน

อภิปรายผลการวิจัย

1. รูปแบบการจัดการความรู้ของธนาคารความดีตำบลหัวงม เป็นกระบวนการจัดการความรู้ที่แรกเริ่มไม่ได้ระบุชี้ชัดถึงขั้นตอน วิธีการ หรือรูปแบบการจัดการความรู้ใดๆ ว่าเป็นขั้นตอน วิธีการ หรือรูปแบบการจัดการความรู้ของธนาคารความดี เพราะการดำเนินการต่างๆ เป็นการดำเนินการเพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และแก้ไขปัญหาให้กับประชาชนในชนบท ด้วยการผนวกวาทกรรมหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาเข้ากับหลักการพัฒนาระบบเศรษฐกิจตามหลักของพุทธเศรษฐศาสตร์ มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงวิธีการให้สามารถแก้ไขปัญหาและให้เหมาะสมกับสถานการณ์ต่างๆ ตามสมควร จากการศึกษาพบว่า การแสวงหาความรู้ เป็นการค้นหาและรวบรวมความรู้ที่กระจัดกระจาย ทั้งภายในและภายนอกกลุ่ม ด้วยกิจกรรมการส่งเสริมการแสวงหาความรู้และศึกษาดูงาน เป็นการเสาะแสวงหา ใฝ่หาหรือยึดกุมความรู้ที่จะสามารถเพิ่มคุณค่า สร้างสรรค์ พัฒนากลุ่ม ในการดำเนินการต่างๆ ของกลุ่มอย่างสม่ำเสมอจนเกิดทักษะและความชำนาญ สอดคล้องกับ เสนาะ กลิ่นงาม (2551: 267) ที่พบว่า ปัจจัยสำคัญประการหนึ่งในการจัดการความรู้ คือ การแสวงหาความรู้ โดยให้ความสำคัญในเรื่องความสามารถใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการแสวงหาความรู้จากแหล่งต่างๆ และความสามารถในการใช้ความรู้ที่แสวงหาได้มาใช้ในการจัดการเรียนการสอน และการพัฒนางาน เมื่อนักคนมีความรู้ความสามารถในการแสวงหาความรู้ และนำมาพิจารณาร่วมกันก่อนนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน จะทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ได้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2545: 45-46) สอดคล้องกับ มอราลี (Marali, 2001: 44-45) ที่ได้เสนอไว้ว่า การแสวงหาความรู้ร่วมกันเป็นปัจจัยสำคัญสำหรับการเพิ่มคุณค่าให้แก่องค์กร ได้มาจากการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงและลงมือปฏิบัติ เพื่อให้เกิดความคิดใหม่ๆ อย่างสม่ำเสมอ เพราะความรู้ที่มีอยู่เมื่อนานไปอาจเก่าและใช้ประโยชน์ไม่ได้ ไม่ทันสมัยได้ โดยมีการสร้างความรู้ เป็นการสรุปบทเรียน ทบทวนความรู้จากการแสวงหาความรู้และการศึกษาดูงาน มีการถ่ายทอดบทเรียน และองค์ความรู้ที่ได้ด้วยรูปแบบการสร้างความรู้ตามแนวคิดการสร้างความรู้ หรือ SECI Model – Knowledge Conversion Process ของโนนากะและทาเคอุชิ (Nonaka and Takeuchi, 1995: 96-100) มี 4 ขั้นตอน คือ 1) การสร้างความรู้จากคนหนึ่งไปสู่อีกคนหนึ่งโดยการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกันระหว่างบุคคลหรือเรียกว่า “ปฏิสัมพันธ์ทางสังคม” 2) การสร้างความรู้โดยการถ่ายโอนจากตัวบุคคลไปสู่ความรู้ชัดแจ้ง โดยเผยแพร่ออกมาเป็นลายลักษณ์อักษรหรือเรียกว่า “การปรับเปลี่ยนสู่ภายนอก” 3) การสร้างความรู้โดยการรวบรวมความรู้ที่ชัดแจ้งมาสร้างเป็นความรู้ที่ชัดแจ้งใหม่ๆ หรือต่อยอดความรู้เดิมหรือเรียกว่า “การผสมผสานและต่อยอดความรู้ชัดแจ้งที่มีอยู่ให้เกิดความรู้ชัดแจ้งแบบใหม่ขึ้น” 4) การสร้างความรู้โดยการนำความรู้ที่ชัดแจ้งหรือความรู้จากการปฏิบัติมาสร้างเป็นความรู้ฝังลึกในตัวผู้ปฏิบัติหรือเรียกว่า “การปรับเปลี่ยนสู่ภายใน” และปฏิบัติจนฝังใน การสร้างความรู้ตามกิจกรรม เป็นการให้สมาชิกได้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ ในการร่วมคิด วางแผน ตัดสินใจ ดำเนินการและร่วมประเมินผล ทำให้เกิดทัศนคติที่ดีในการทำงานร่วมกัน เพิ่มขีดความสามารถในการปฏิบัติงานที่ก่อให้เกิดองค์ความรู้ การแลกเปลี่ยนและการกระจายความรู้อย่างเป็นระบบ (ไพฑูรย์ ช่วงน้ำ, 2547: 2) ความสำเร็จของการสร้างความรู้ต้องเกิดจากการมีส่วนร่วม ทำให้เกิดผลดีต่อองค์กร (McKeen & Smith, 2003: 51-58) สอดคล้องกับแนวคิดของวิจารณ์ พานิชว่า (2548: 84-90) การจัดตั้งทีมความรู้ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันเป็นทีม และอาศัยความรู้และความคิดของแต่ละคนในทีมความรู้ในการแลกเปลี่ยนความรู้ร่วมกัน การออกแบบทีมความรู้ นั้น กลุ่มจะต้องออกแบบทีมความรู้ที่ประกอบด้วยบุคลากรที่มีความรู้ ความสามารถในการด้านต่างๆ อย่างครอบคลุม จึงมีผลทำให้การสรุปบทเรียน/ทบทวนความรู้ และการถ่ายทอดความรู้ภายในกลุ่มประสบผลสำเร็จ สอดคล้องกับ ดาเวนพอร์ทและเบียร์ส (Davenport, De Long, & Beers, 1998: 45-47) ที่เสนอไว้ว่า การแลกเปลี่ยนความรู้จะต้องมุ่งที่คนไม่ใช่เฉพาะเทคโนโลยีเพียงอย่างเดียว เช่น การประชุม อบรม สัมมนา การสร้างเครือข่าย การประชุมทางไกล การแลกเปลี่ยนความรู้ไม่ใช่เรื่องของธรรมชาติ ต้องมีการส่งเสริม สนับสนุนและต้องใช้เวลา การแลกเปลี่ยนความรู้จะช่วยให้การแก้ปัญหาได้ดี และช่วยเพิ่มพูนความสามารถและทักษะของพนักงานด้วย การแลกเปลี่ยนความรู้เป็นการนำความรู้ที่ได้ไปเผยแพร่ให้บุคลากรในองค์กรได้นำไปใช้เพื่อแก้ปัญหา หรือเพื่อพัฒนางาน การแลกเปลี่ยนความรู้จะช่วยให้องค์กรได้ความรู้ใหม่เพิ่มมากขึ้นมาอีก (Marali, 2001: 44-45) ส่วนในการจัดเก็บความรู้ เป็นการรวบรวม พัฒนาและสร้างบทเรียน/ความรู้ในแต่ละกิจกรรมและความรู้ที่

กลุ่มต้องการเพื่อเก็บไว้ในรูปของเอกสาร หรือระบบคอมพิวเตอร์ เพื่อให้เป็นระบบและเป็นหมวดหมู่ให้ง่ายและสะดวก รวดเร็วต่อการนำความรู้ไปใช้ในครั้งต่อไป สอดคล้องกับ เสนาะ กลิ่นงาม (2551: 271) ได้ทำวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบ การจัดการความรู้ของมหาวิทยาลัยราชภัฏ พบว่า ปัจจัยสำคัญประการหนึ่ง คือ การจัดเก็บความรู้ โดยให้ความสำคัญมากที่สุดในเรื่องการที่มหาวิทยาลัยมีเทคโนโลยีที่มีประสิทธิภาพ ที่จะช่วยในการจัดเก็บความรู้ได้มากและทันเวลา ทั้งนี้ เนื่องจากความรู้ต่างๆ นั้นจะสามารถคงอยู่ได้ก็ต้องมีกระบวนการเก็บรักษาที่เหมาะสม โดยการนำความรู้ที่สร้างขึ้นหรือที่ได้มานำมาจัดเก็บเพื่อให้เกิดความสะดวกและรวดเร็วต่อการนำความรู้ไปใช้ใหม่ในครั้งต่อไป ซึ่งกลุ่มต้องกำหนดสิ่งสำคัญที่จะเก็บไว้เป็นองค์ความรู้ และต้องพิจารณาถึงวิธีการที่จะเก็บรักษาและนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ตามความต้องการ สอดคล้องกับ คัมมิงและวอร์ลีย์ (Cumming and Worley, 2001: 526-528) ที่ได้นำเสนอไว้ว่า การเก็บรวบรวมความรู้จำเป็นต้องอาศัยเทคโนโลยี โดยเฉพาะความรู้ชัดแจ้งที่สกัดได้จากบุคคล รายงานต่างๆ และแหล่งข้อมูลอื่นๆ และการเก็บรวบรวมความรู้ที่เป็นความรู้ไม่ชัดแจ้ง ที่ไม่สามารถนำมาจัดเก็บเป็นหมวดหมู่ในระบบคอมพิวเตอร์ได้ แต่จะได้รับการสนทนาแบบ ต่อหน้า (face to face) การติดต่อสื่อสารโดยตรงและบทสนทนากับผู้ที่มีความรู้ หรือการเล่าเรื่องของผู้รู้ (story telling) เป็นต้น ดังนั้น กลุ่มจึงต้องมีเทคโนโลยีที่มีประสิทธิภาพที่จะช่วยในการจัดเก็บความรู้ที่ได้มาอย่างเพียงพอและทันเวลา สอดคล้องกับมาร์ควาร์ด (Marquardt, 2002: 27-30) ที่ว่า เทคโนโลยีที่มีประสิทธิภาพจะเป็นเครื่องช่วยการเคลื่อนไหวของความรู้ เครื่องช่วยจัดระบบข้อมูลและเอกสาร เครื่องช่วยค้นหาข้อมูล เครื่องช่วยแลกเปลี่ยนความรู้และสารสนเทศ ช่วยในการค้นหาและดึงข้อมูลได้อย่างรวดเร็ว มีประสิทธิภาพ ซึ่งการวิเคราะห์และสกัดความรู้ เป็นการนำเอาข้อมูล ความรู้และสารสนเทศมาวิเคราะห์เพื่อค้นหาว่าข้อมูล ความรู้ประเภทใดที่มีประโยชน์ในการสร้างองค์ความรู้ของธนาคารความคิดแล้ว นำมารวบรวมจัดทำเป็นแหล่งข้อมูลความรู้แต่ละประเภท เพื่อให้สามารถคัดแยกหรือสกัดเอาความรู้ที่นำไปใช้ประโยชน์ได้ ด้วยการประชุมพิจารณา ตรวจสอบทุกเดือน เพื่อใช้เป็นเวทีสร้างความรู้ วิเคราะห์และสกัดความรู้ และถ่ายทอดเผยแพร่ความรู้ เพื่อสรุปปัญหาจากการทำงานในรอบเดือนที่ผ่านมาและร่วมปรึกษาหารือแลกเปลี่ยนความรู้ หาวิธีการปรับและเลือกใช้ความรู้ให้เหมาะสมกับกิจกรรมและขยายไปยังกิจกรรมอื่นๆ ของธนาคารความคิด เป็นกิจกรรมการพิจารณา ตรวจสอบความรู้ เพื่อสร้างความมั่นใจว่า ความรู้ที่ได้ มีรวบรวม พัฒนาและสร้างเป็นคลังความรู้เป็นความรู้ที่ถูกต้อง ทันสมัยและเป็นประโยชน์ต่อการนำไปใช้ หรือประยุกต์ใช้ในการดำเนินกิจกรรมได้อย่างแท้จริง สอดคล้องกับสุภาวดี เจริญ เศรษฐมห (2553: 285-286) ทำวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการจัดการความรู้ขององค์กรอาชีพท้องถิ่น พบว่า ขั้นตอนการ วิเคราะห์และสกัดความรู้ช่วยให้สมาชิกกลุ่มสามารถวิเคราะห์และสกัดเอาความรู้ที่เป็นประโยชน์มาใช้ในการทำงานได้ อันนำไปสู่การถ่ายทอดและเผยแพร่ความรู้ เป็นขั้นตอนที่จัดให้คณะกรรมการและสมาชิกได้พบปะเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน เป็นกิจกรรมการแบ่งปันหรือถ่ายทอดความรู้ระหว่างสมาชิกภายในกลุ่ม รวมทั้งการเผยแพร่ความรู้บางส่วนออกสู่สาธารณะ เช่น ข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินกิจกรรมในรูปแบบต่างๆ ของธนาคารความคิด โดยมีการจัดทำป้ายนิเทศเผยแพร่ความรู้ภายในธนาคารความคิดและจัดแสดงนิทรรศการเผยแพร่ความรู้สู่ภายนอกตามโอกาสที่เหมาะสม จึงทำให้สมาชิกและคนในชุมชนได้รับความรู้และประโยชน์ สอดคล้องกับสุภาวดี เจริญเศรษฐม (2553: 286) พบว่า การถ่ายทอดและเผยแพร่ความรู้เป็นกิจกรรมที่ทำให้สมาชิกได้รับประโยชน์และมีความพึงพอใจที่จะเข้าร่วมในกิจกรรมนี้ เพราะสมาชิกแต่ละคนได้มีโอกาสนำเสนอข้อมูลความรู้ของตนมาเผยแพร่และถ่ายทอดให้แกกันและกัน รวมถึงกิจกรรมการจัดทำป้ายนิเทศในการถ่ายทอดและเผยแพร่ความรู้ ช่วยให้เกิดความสะดวกในการถ่ายทอดและเผยแพร่ความรู้ที่เป็นประโยชน์ทั้งต่อสมาชิกและบุคคลภายนอกที่มาศึกษาดูงาน จากนั้นได้มีการประยุกต์และปรับความถูกต้อง เป็นขั้นตอนการประยุกต์ใช้ความรู้และปรับความรู้ที่จะใช้ให้เหมาะสมกับวัตถุประสงค์ของธนาคารความคิด ที่กิจกรรมครอบคลุมถึงการนำความรู้ไปปรับใช้และการประเมินความรู้โดยคณะกรรมการและสมาชิกธนาคารความคิดเพื่อนำไปสู่การปรับปรุงความรู้ให้ถูกต้อง เป็นกระบวนการที่ธนาคารความคิดนำเอาองค์ความรู้ที่ได้จากกระบวนการสร้างความรู้จากกิจกรรมต่างๆ มาวิเคราะห์ สังเคราะห์และประเมินผลแล้วนำมาใช้ในการปฏิบัติงาน รวมทั้งมีการปรับใช้ให้ถูกต้องเหมาะสมกับลักษณะการทำงาน เพื่อให้ได้ความรู้ที่ถูกต้องและ

เหมาะสมมากที่สุดและเป็นการปรับใช้ภูมิปัญญาให้เหมาะสมกับกิจกรรมธนาการความดี และส่งเสริมให้สมาชิกนำความรู้ที่ได้รับใหม่ไปปรับประยุกต์ใช้ให้ถูกต้องกับงานหรือกิจกรรมที่ดำเนินการอยู่ ทำให้สมาชิกธนาการความดีทุกคนได้รับประโยชน์ตามความคาดหวัง สอดคล้องกับ สุภาวดี เจริญเศรษฐม (2553: 286) ที่พบว่า การประยุกต์และปรับความถูกต้องเป็นกิจกรรมที่มีประโยชน์ต่อการพัฒนาองค์ความรู้ขององค์กรอาชีพท้องถิ่น เพราะสมาชิกแต่ละคนมีความรู้และความสามารถแตกต่างกัน ดังนั้น กิจกรรมการสนทนาแลกเปลี่ยนความรู้จึงช่วยให้สมาชิกแต่ละคนได้นำเอาความรู้ที่ตนเองมีความชำนาญมาแลกเปลี่ยนความรู้กับสมาชิกคนอื่น เพื่อให้สมาชิกคนอื่นเรียนรู้และนำความรู้ไปปรับใช้กับงานที่ทำได้

2. จากความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ของธนาการความดีเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งโดยชุมชนมีส่วนร่วม นั้น พบว่า ในการมีส่วนร่วมของชุมชนนั้น ได้อาศัยกิจกรรมที่สำคัญคือการรวมกลุ่มคนในชุมชนเพื่อทำกิจกรรมต่างๆ มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ร่วมกันคิด ร่วมกันวิเคราะห์ แสวงหากิจกรรม และเกิดการเรียนรู้ด้วยตัวเองของชาวบ้าน ทั้งนี้มองผลประโยชน์ของชาวบ้านและชุมชนเป็นหลัก ด้วยความรู้สึที่ดีและเอื้ออาทรต่อกัน ย่อมสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมความปรารถนาที่จะดำเนินกิจกรรมร่วมกันด้วยความตระหนักในความรับผิดชอบที่ตนเองต้องมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม เพื่อพัฒนาชุมชนของตนเองให้ดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและเข้มแข็ง ซึ่งปัจจัยที่สำคัญในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน ได้แก่ การมีผู้นำที่มีศักยภาพทั้งผู้นำแบบทางการ ผู้นำแบบไม่เป็นทางการ และผู้นำตามโอกาสต่างๆ สอดคล้องกับ ธีระพงษ์ แก้วหาญ (2543:27) ได้อธิบายองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับความเข้มแข็งของชุมชนว่า การที่ชุมชนจะเข้มแข็งได้นั้นต้องมีทุนทางทรัพยากรบุคคลที่มีคุณภาพ โดยเฉพาะผู้นำที่มีความหลากหลายในชุมชนทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ผู้นำเป็นกลไกทางสังคมที่มีบทบาทสำคัญที่จะทำให้ประชาชนหลุดพ้นจากสถานะไม่พึงประสงค์ไปสู่ชีวิตที่ดีท่ามกลางกระแสสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว นอกจากนั้นการที่ชุมชนได้เข้าร่วมแรงร่วมใจได้เป็นอย่างดี ได้เกิดเป็นวัฒนธรรม ที่ถือปฏิบัติกันสืบต่อมา มีค่านิยมเรื่องความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ซึ่ง สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2544:69) ได้กล่าวว่า ชุมชนที่เข้มแข็งจะมีสิ่งที่สมาชิกยึดเหนี่ยวร่วมกัน เป็นพลังผลักดันทำให้คนในชุมชนเกิดความรู้สึกตระหนักในคุณค่าและหวงแหนชุมชน อาจกล่าวได้ว่าชุมชนมีการพัฒนาที่มั่นคงและเข้มแข็งนั้นเกิดจากกระบวนการเรียนรู้ ที่มีความรู้สึกต้องการรวมกลุ่มและความเป็นพรรคพวกเดียวกัน และต้องการอยู่รวมกันอย่างสันติสุขเป็นการเรียนรู้เพื่อชีวิต ซึ่งกระบวนการเรียนรู้ทำให้ชุมชนได้มีโอกาสคิดเองทำเอง เป็นการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ที่ได้รับจากการทำกิจกรรม โดยมีปัจจัยส่งเสริมในเรื่องของผู้นำชุมชน ระบบสัมพันธ์ และวัฒนธรรมประเพณี เป็นพื้นฐานในการบริหารจัดการธนาการความดีให้มีศักยภาพเป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็ง

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาการจัดการความรู้ของธนาการความดีเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งโดยชุมชนมีส่วนร่วม กรณีศึกษา: ตำบลหัวม้อ อำเภอบ้าน จังหวัดเชียงราย มีรายละเอียดดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากข้อค้นพบ : ธนาการความดีที่ขับเคลื่อนโดยภาคประชาชน มีจุดเด่นคือความคล่องตัว ความยืดหยุ่นในการทำงานและการเข้าถึงความต้องการที่แท้จริงของชุมชน แต่มีจุดอ่อนด้านการระดมทรัพยากร การประชาสัมพันธ์และการขับเคลื่อนขยายผลในการดำเนินงานไปยังต่างชุมชน/หมู่บ้านเป็นไปได้ช้า รวมถึงความเชื่อมั่นของชาวบ้านต่างชุมชนต่อคณะกรรมการบริหารงาน การขับเคลื่อนธนาการความดีโดยภาคประชาชนให้ประสบความสำเร็จได้นั้น ต้องอาศัยความเชื่อมั่นและความตั้งใจจริงในการทำงานของกลุ่มแกนนำเป็นสำคัญ

2. ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ : ธนาการความดีตำบลที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งต่อชุมชนสามารถประสบความสำเร็จได้เนื่องจากปัจจัยหลายอย่าง ได้แก่ ปัจจัยด้านตัวบุคคลที่เป็นทุนมนุษย์ของชุมชน ปัจจัยบริบทแวดล้อมที่เป็นทุนทางสังคมของชุมชน รวมทั้งปัจจัยด้านความเชื่อและการบริหารจัดการที่ดี เพราะฉะนั้นการนำธนาการความดีไปปรับใช้ในชุมชนอื่นนั้น ต้องคำนึงว่าแต่ละชุมชนมีบริบททางสังคมที่แตกต่างกัน ดังนั้นควรมีการระดมความคิดเห็นจากคนในชุมชนในประเด็น

เรื่อง กรอบในการฝากความดีโดยพยายามในทุกกลุ่มได้แสดงความคิดเห็นให้ได้มากที่สุด แล้วจึงสรุปเป็นหมวดหมู่ความดีของชุมชน เป็นการกระตุ้นการมีส่วนร่วมจากคนในชุมชนและสร้างความเป็นเจ้าของร่วมกัน ไม่ควรนำเอาหมวดหมู่ความดีจากชุมชนอื่นมาใช้โดยตรง

3. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยในอนาคต : ควรมีการศึกษาชุมชนที่มีความหลากหลายโดยเฉพาะด้านวัฒนธรรม ความเชื่อ ศาสนา ค่านิยม ที่แตกต่างกัน โดยใช้กระบวนการเรียนรู้แบบธนาคารความดี เพื่อเป็นข้อเปรียบเทียบทางการศึกษา จะทำให้ได้รับข้อมูลที่ชัดเจนขึ้น และ ควรมีการศึกษาในประเด็นอื่นๆ ที่ส่งผลต่อเปลี่ยนแปลงต่อชุมชนทั้งด้านบวกและด้านลบ เพื่ออธิบายถึงความแตกต่างในเรื่องความเข้มแข็งของชุมชน ว่ามีแนวทางหรือวิธีการที่เหมาะสมชัดเจนในการสร้างความเข้มแข็งที่ยั่งยืนของชุมชนอย่างไร

เอกสารอ้างอิง

- กรมการพัฒนาชุมชน.(2549). คู่มือปฏิบัติการเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชนเพื่อยกระดับรายได้ครัวเรือน.กรุงเทพฯ: สำนักส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2545).หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2544. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.
- ชาย โพธิ์สิตา.(2552). ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ, พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ .(2548). กรณีศึกษาชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง 5 ชุมชนตัวอย่าง. กรุงเทพฯ: ม.ป.พ.
- สุภาภักดิ์ จันทวานิช และคณะ. (2536). การวิจัยเชิงคุณภาพเพื่องานพัฒนา. ขอนแก่น: สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- พระไพศาล วิสาโล. (2551). ทำสังคมไทยให้เป็นมิตรกับความดี. สืบค้นวันที่ 25 ธันวาคม 2555, จาก www.volunteerspirit.org
- ไพฑูริย์ ช่วงถ้ำ. (2547). “KM ในโรงพยาบาล...พื้นที่ที่ไม่ไกลเกินเอื้อม”. วารสารลักทอสายใยแห่งความรู้. 6: 1-3.
- ธีระพงษ์ แก้วหาญ. (2543). กระบวนการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง: ประชาคม ประชาสังคม. ขอนแก่น: โครงการจัดตั้งมูลนิธิเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง ชมรมนักวิชาการสาธารณสุข ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ.
- วิจารณ์ พานิช. (2548). การจัดการความรู้. กรุงเทพฯ: สถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อการพัฒนา.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2549). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10. กรุงเทพฯ. สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคม.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2553). รายงานการสำรวจเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ.2553. กรุงเทพฯ: สำนักงานสถิติแห่งชาติ.
- เสนาะ กลิ่นงาม. (2551). “การพัฒนารูปแบบการจัดการความรู้ในมหาวิทยาลัยราชภัฏ” วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- สุภาวดี เจริญเศรษฐม. (2553). “การพัฒนารูปแบบการจัดการความรู้ขององค์กรอาชีพท้องถิ่น.” วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาศักยภาพมนุษย์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- Cumming, T.G. & Worley, C.G. (2001). **Organization Development & Change**. 7th ed. Australia, South-Western College Publishing.

Davenport, T.H., De Long, D.W., and Beers, M. (1998). "Successful knowledge management project."

Sloan Management Review 39, 2: 43-45.

Marali, Y. (2001). **Knowledge Management and Organizational Competence**. New York, New York University Press.

Marquardt, M.J. (2002). **Building the learning organization**. 2nd ed. Palo Alto, CA: Davies-Black.

McKeen, J.D., & Smith, H. A. (2003). **Making IT Happen: Critical Issues in IT Management**. Hoboken, NJ: Wiley.

Nonaka, I., and H. Takeuchi. (1995). *The Knowledge-creating Company: How Japanese Companies Create the Dynamics of Innovation*. New York: Oxford University Press.